

Лідія Лимаренко

ЗАКОНОМІРНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СИНТЕЗУ МИСТЕЦТВ У ВИСТАВАХ СТУДЕНТСЬКОГО ТЕАТРУ

В статті досліджується проблема синтезу мистецтв як ефективного засобу підготовки майбутнього педагога. Підкреслюється важливість використання феномену взаємодії мистецтв у навчально-виховному процесі вузів з метою естетичного і всебічного розвитку індивідуальності студента, формування його педагогічної майстерності та естетичного досвіду. Автор переконаний, що найбільш перспективною, поліхудожньою та інтегративною формою художньо-педагогічної практики, основаної на взаємодії та синтезі мистецтв є студентський театр. Тому в центрі уваги науковця – закономірності використання синтезу мистецтв у виставах студентського театру.

Ключові слова: *взаємодія та синтез мистецтв, студентський театр, вистава, закономірності, естетичний досвід.*

У сучасній системі освіти та виховання особливе місце займає проблема взаємодії та синтезу мистецтв, оскільки чинить різносторонній вплив на особистість, виступає як джерело знань і ефективний засіб формування образного мислення, сприяє розвитку емоційно-естетичної сфери студента, без якої неможливо сформувати естетичне ставлення до мистецтва та опанування цінностей навколишньої дійсності.

Феномен взаємодії мистецтву професійній підготовці майбутніх педагогів виступає важливим засобом естетичного і всебічного розвитку особистості та спрямовується на вирішення таких важливих питань як: розвиток творчої індивідуальності майбутнього педагога [4], формування педагогічної майстерності [6] та естетичного досвіду.

До аспекту комплексного використання різних видів мистецтв у професійній підготовці художньо-педагогічних кадрів, особливо в сфері художньо-естетичної освіти спрямовують свої погляди ряд сучасних дослідників, педагогів, діячів культури (П. П. Блонський, А. Я. Зісь, М. П. Лещенко, Л. М. Масол, О. М. Отич, Г. М. Падалка, О. Я. Ростовський, О. П. Рудницька, Т. І. Сердюк, О. В. Соколова, Т. Б. Стратан-Артишкова, Ф. У. Фохт-Бабушкін, О. Л. Шевнюк, Г. П. Шевченко, О. П. Щолокова, Б. П. Юсов та інші). В своїх роботах вони обґрунтовують можливості та доцільність комплексного використання різних видів мистецтв у професійній підготовці студентів. Вчені доводять, що використання синтезу мистецтв має об'єднувати у свідомості вихованців загальні художні явища, які розглядаються різними мистецтвами. А

педагогу потрібно вміти враховувати специфіку кожного виду та його впливові можливості художньо-виражальних засобів на індивідуально-вікові особливості учнівської молоді, на їх гармонійний розвиток засобами різновидів мистецтва. Ідея комплексного впливу мистецтв підтверджує, що всі мистецтва споріднені й утворюють динамічну систему, єдиний організм із загальними закономірностями.

Викладене вище свідчить про актуальність зазначеної теми дослідження, що й спонукало нас на ґрунтовний розгляд питань взаємодії та синтезу видів мистецтв, тим паче, що на сьогодні ця проблема в професійній підготовці майбутніх педагогів в умовах діяльності студентського театру залишається поза увагою дослідників.

Мета статті полягає у визначенні закономірностей використання синтезу мистецтв у виставах студентського театру в системі професійної підготовки майбутніх педагогів.

У словниковій літературі подаються наступні витлумачення зазначених категорій взаємодії та синтезу мистецтв:

– «Взаємодія – це філософська категорія, яка відтворює процеси впливу об'єктів один на одного, їх взаємну обумовленість і народження одним об'єктом другого. Взаємодія – об'єктивна і універсальна форма руху, розвитку, що визначає існування та структурну організацію будь-якої матеріальної системи» [5, с. 216];

– «Синтез мистецтв – сполучення різних видів мистецтва, які здійснюють багатосторонній естетичний вплив. Єдність компонентів синтезу мистецтв визначається єдністю ідейно-художнього задуму. <...> Вистава, кінофільм – синтез режисерського, акторського мистецтва, літератури, музики, образотворчого мистецтва тощо» [5, с. 1206].

Виходячи із співставлення змісту цих категорій можна зробити висновок, що взаємодія – це досить стійке утворення зазвичай між двома видами мистецтв, яке обмежене простором і часом. Процес взаємодії окремих видів мистецтва існує в різних взаєминах – і в розвитку синтетичних мистецтв, і у використанні окремими мистецтвами виражальних засобів та художньої мови інших видів мистецтва.

Щодо аналізу змісту поняття «синтез мистецтв» – це поєднання різних видів мистецтв у межах одного художнього твору, органічне художнє ціле, яке має і розкриває нові якості стосовно кожного мистецтва, що входить до нього. Синтез ґрунтується на використанні суміжних мистецтв, їх прийомів, методів, що, у свою чергу, мають відношення до утворення нових синтетичних форм образності. Згідно з дослідженням А. Я. Зіся загальне поняття взаємодії підпорядковує поняття синтезу. Безперечно, кожен синтез є взаємодія, проте не кожна взаємодія є синтезом мистецтв, який веде до активних та навіть масштабних перетворень і тому він «знаходить своє вираження у зміні структури художнього мислення, у формуванні глобального його характеру» [2, с. 17].

Отже, синтез мистецтв передбачає не будь-яке поєднання, а органічний сплав, компоненти якого, володіючи певним ступенем відносної самостійності, зберігаючи свою мову, художні коди різних мистецтв набувають нового художнього значення, підпорядковуючись загальному, ідейному задуму твору, результатом якого є створення цілісного художнього витвору мистецтва – нової художньо-синтетичної реальності.

В педагогічному процесі, як зазначає Г. П. Шевченко доцільно використовувати різні типи художнього синтезу, де з'єднання декількох видів у єдиний комплекс створює якісно новий художній образ. Дуже важливим у контексті нашого дослідження є розгляд вченою такої різновидності синтезу мистецтв як види художньої творчості, в яких створюється новий художній образ за допомогою комплексу художніх засобів інших мистецтв: літератури, театру, музики, образотворчого мистецтва, хореографії, цирку, естради [7, с. 26–27].

Погоджуємося з А. Я. Зісем, що різні види мистецтв можуть звертатися до зображення певних життєвих явищ, проте, кожен із них прагне віддзеркалити ті сторони життя, які не можуть бути в достатній мірі показані іншими видами мистецтв. При цьому кожен вид мистецтва використовує власні зображувально-виразні засоби. Як раз у цьому і розкривається найважливіша особливість художньої творчості [1, с. 6], яка і є основою діяльності студентського театру – ефективною форми позааудиторної роботи студента, компоненту професійної підготовки у вищих навчальних закладах.

Тому проблему художнього синтезу надто цікаво розглядати на прикладі театру, який виступає своєрідним інструментарієм пізнання структури різних мистецтв. У нашому випадку це – студентський театр – синтетичний вид мистецтва, художньо опановуючий світ через драматичні дії, що виконуються акторами, зокрема студентами, які розгортаються в організованому сценічному просторі та часі безпосередньо на очах у глядачів. Саме в діяльності студентського театру при комплексному використанні видів мистецтв переважає цілісність емоційно-естетичного впливу на учасника студентського театру, в художній творчості виникає оригінальність естетичних рішень, набувається естетичний досвід, збагачений різновидами мистецтва.

Багаторічна педагогічна практика показує, що художньо-творча діяльність студентів дозволяє абсолютно несхожим видам творчості об'єднатися в органічну єдність і робить цю синтетичну єдність правдивою і переконливою [3, с. 308].

На наш погляд, важливим досягненням студентського театру у вищому навчальному закладі, результатом діяльності його учасників є цілісна вистава, як синтетично складне мистецтво та унікальна, жива форма творчості, де взаємодіють види мистецтва – реальні форми художньої творчості, котрі різняться між собою способом втілення

художнього змісту, специфікою творення художнього образу. Проте всі компоненти театрального дійства спрацьовують на загальну ідею його створення.

Різновиди мистецтва входять у цілісність вистави в певній художній формі, ніби отеатралізуються: у формі драматургії, музичного оформлення, театральної архітектури, декораційного мистецтва. Тож, все, що створюється в театральній виставі розраховано на отримання повноти свого життя через дію актора, театральну, а все, що претендує на самостійне значення, самодостатнє буття, за своєю сутністю – анти-театральне.

Отже, слід пам'ятати, що синтез мистецтв у театрі – їхня органічна сполука у виставі – можливий тільки в тому випадку, якщо кожен із цих мистецтв буде виконувати певну театральну функцію, при виконанні якої витвір кожного з мистецтв здобуває нову для нього театральну якість; відбувається трансформація з одного виду в інший (театральний живопис не те ж саме, що просто живопис, він виконує допоміжну функцію, підкреслюючи образність театральної вистави; театральна музика відрізняється від звичайної музики своїм змістовним навантаженням тощо).

Створюючи постановку театральної вистави, колектив студентського театру використовує типи взаємодії міжвидового художньо-образного синтезу, що являє собою злиття, співставлення, поєднання всіх засобів сценічної виразності, динамічної системи образів у цілісний художній образ майбутнього театрального дійства. В цьому аспекті взаємодія видів мистецтва є частиною загальноестетичного процесу злиття та синтезу різних видів художньої творчості.

В контексті нашого дослідження синтез мистецтв у студентському театрі є ефективним засобом естетичного розвитку та саморозвитку майбутніх педагогів, що, у свою чергу, потребує визначення його закономірностей. Потрібно визнати, що саме закономірності (сукупність об'єктивних, загальних, необхідних, стійких зв'язків у художньо-педагогічних процесах) визначають характер підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності. Їх врахування гарантує ефективність досягнення результатів як педагогічної так і сценічної дії.

На основі викладеного, нами визначено наступні закономірності використання синтезу мистецтв у студентському театрі:

1. Синтез мистецтв у студентському театрі, їхнє органічне поєднання у виставі, можливе лише за дотриманням головної умови цього процесу – кожен вид мистецтва має виконувати певну театральну функцію.

2. Активний процес залучення студентів до використання синтезу мистецтв як особливого типу художньої творчості повинен здійснюватися у навчально-виховному процесі студентського театру при створенні різножанрових номерів на основі міжвидової та комплексної взаємодії видів мистецтв. Особливість такого синтезу полягає у тому, що, органічно

поєднуючись, різновиди мистецтв стають необхідним компонентом для створення єдиного художнього цілого на основі людської дії – гри акторів та різних форм і видів художньої творчості всього колективу, через особистісну діяльність кожного студента.

3. Тільки при системному ознайомленні студентів з усіма мистецтвами, активному усвідомленні ними внутрішніх зв'язків між різновидами художньої творчості та їх постійному засвоєнню в навчально-виховному та постановочному процесі студентського театру набувається досвід використання синтезу мистецтв, який стає ефективним засобом педагогічних дій майбутнього вчителя в системі навчальної та позааудиторної роботи.

4. При створенні театральної вистави (живої форми художньої творчості студентів) доцільно розглядати синтез мистецтв як художню інтеграцію – процес органічного злиття взаємодії, комплексу і синтезу мистецтв, що спрямовується на об'єднання знань різних рівнів: цілісність знань про мистецтво, дійсність, природу. Адже від глибини знань, від використання певних системних зв'язків у практичній діяльності утворюється якісно новий художній доробок, що всебічно відображує навколишню дійсність, формує цілісний художній образ як невід'ємну частину загальної картини світу. Разом із тим, художня інтеграція згідно її триєдиної сутті (істини, краси і добра) сприяє цілісному розвитку універсальної, інтегративної якості людини – естетичного досвіду, який в подальшому впроваджується у професійну діяльність педагога.

5. При усвідомленому залученні синтезу мистецтв у практично здійснюваному процесі, в його засвоєнні студент поступово стає не тільки суб'єктом художньої творчості, а й суб'єктом синтезу видів мистецтв, чим значно розширює свій кругозір, сценічно-педагогічну обізнаність, що дозволяє суб'єкту театральної діяльності вільно почуватися в оточуючому середовищі. Студент як суб'єкт синтезу мистецтв є прогресивним шляхом розвитку майбутнього педагога у системі професійної підготовки.

Вважаємо, що в процесі створення вистави, студенти – майбутні педагоги залучаються до різних форм і видів художньої творчості, поступово опановують всі види мистецтва та закономірності використання синтезу мистецтв у театрі. Художня творчість у діяльності студентського театру допомагає проникнути у сутність видів мистецтва, злитися з їх мовою, що, в свою чергу, розвиває особистість майбутнього фахівця, максимально активізує його творчий потенціал та оптимально забезпечує потяг молоді до розвитку, саморозвитку, самовдосконалення та набуття естетичного досвіду.

Отже, театральна вистава – це як живий діючий організм комплексної взаємодії мистецтв, їх синтезу. І щоб на сцені не створювалося: декорації, костюми, бутафорія, музика, світло, різні ефекти – все повинно підпорядковуватись єдиній меті – кращому донесенню до глядача

сценічного цілісного образу у виконанні актора, бо саме він несе в собі основну думку, ідею художнього твору або драматургії, яка є інтегруючим компонентом реалізації синтезу та комплексної взаємодії мистецтв у театральній виставі. В конкретних художніх образах (і як образах-характерах – ролі, так і в цілісному образі вистави) мистецтво театру розкриває реальну красу, естетичну сутність суспільного життя, діяльності, спрямовує учасників театру на перетворення себе і оточуючого світу за законами добра, краси.

Таким чином, завдяки визначенню закономірностей використання синтезу мистецтв та їх засвоєнню у практиці студентського театру, діяльність якого спрямована на формування інтегративної якості особистості – естетичного досвіду, студент поступово стає не тільки суб'єктом художньої творчості, а й суб'єктом синтезу видів мистецтв, що, на нашу думку, і є прогресивним шляхом розвитку майбутнього педагога у системі професійної підготовки, який відкриває нові шляхи гуманізації сучасної освіти.

В цілому, можна зробити висновок, що проблема використання синтезу мистецтв як ефективного засобу підготовки майбутнього педагога в закладах освіти є актуальною, водночас складною і багатогранною. Тому сучасна педагогічна теорія синтезу мистецтв продовжує досліджувати принципи класифікації варіантів поєднання різних художніх стихій та науково обґрунтовує закономірності їхнього поєднання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зись А. Я. Виды искусства / А. Я. Зись. – М. : Знание, 1979. – 128 с.
2. Зись А. Я. Теоретические предпосылки синтеза искусств // Взаимодействие и синтез искусств / А. Я. Зись. – Ленинград, 1978. – С. 17.
3. Лимаренко Л. І. Синтез та взаємодія видів мистецтва у виставах студентського театру / Л. І. Лимаренко // Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Херсон : Видавництво ХДУ, 2010. – Вип. 55. – С. 306–314.
4. Отич О. М. Мистецтво у розвитку індивідуальності педагога: історичний і методологічний аспекти : [монографія] / О. М. Отич ; за наук. ред. І. А. Зязюна. – Чернівці : Зелена Буковина, 2008. – 440 с.
5. Советский энциклопедический словарь / гл. ред. А. М. Профоров. – 3-е изд. – М. : Сов. Энциклопедия, 1985. – С. 1206.
6. Стратан Т. Б. Формування педагогічної майстерності майбутніх учителів музики засобами мистецтва : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Стратан Т. Б. – К., 1996. – 178 с.
7. Шевченко Г. П. Эстетическое воспитание в школе : учебн.-метод. пособие / Г. П. Шевченко. – К. : Рад. школа, 1985. – 144 с.